

EFEZ. 4, 6. : Egy az Isten.

I. KOR. 8, 6. : Nékünk egy Istenünk van, amaz Atya, a kitől vannak mindenek és mi is abban vagyunk.

A világ zenéje hangzik füleinkbe, a lélek magasztos öszszhangja fejeződik ki, nyilvánul ez igékben : Egy az Isten ! Nékünk egy Istenünk van, amaz Atya ! Oh örök igazságú szavak, melyeket ez igék tartalmaznak ; a vallás örök alapigazsága, a világnak örök fénylő világossága, a mit magukban foglalnak. S nékem nem kell attól tartanom, hogy nem visszszhangozzátok, mert hisz mi ez igazságban élünk, mozgunk és vagyunk, ez igazság a mi életünk, gondolkozásunk, fényünk, dicsőségünk. És mindemellett is félelem és aggodalom fog el, mikor arról beszélni aka-

rok; félelem és aggodalom fog el, ha a tárgy-
nak nagyságára, ez igazság nagyszerűségére
gondolok; valóm megre meg, a mikor én a
gyöngé, véges lény a végetlen egy Istennel
szemben állok; ha én a parányi részecske a
végtelenség tengerét, e beláthatlan meszszi-
sége akarom bélélni; a kibén rész szerint van az
ismeret, a legnagyobb és legnagyobb szerű
igazságot átölelni s föltárni. Szent félelem fog
el az előtt, a kit inkább érezni, mint kibeszélni
lehet... De bátorság száll belém és mintha a
gyöngeséget eltűnni érezném, mikor a fényes
igazság előtt árny suhan át, maga után vonva
sötét homályt; mikor a kételkedés szele fel-
legeket gyűjt, hogy ráborítsa az igazság fénylő
napjára; a tagadás vihart támaszt, hogy előző-
nölje és elmerítse azt. Bátorság száll belém,
mikor a menny tiszta tükörén tévedez a böl-
cselkedés, zavarja a világos, tiszta igazságot;
mikor meg akarja osztani az oszthatlant, az
isteni hatalmat, áttéve a drámát magába

Istenbe, melyet az Örök Lény a teremtmény-
nyel játszat. Bátorság száll belém, s a benső
hang készlet, a benső hang buzdít: szólj,
beszélj, hirdesd az igazságot, a legnagyobb-
szerűt és legtisztábbat: Egy az Isten! Nekünk
egy Istenünk van.

Lássuk ezt az igazságot... Egy az Isten.

I.

Egy az Isten az egész természetén ke-
resztül!

Ha valami sokféleséget mutat, a természet
az. Szemeink előtt myriad lények, lények
milliói jelennek meg. Megszámlálhatlan sergei
a teremtményeknek, melyek ellepik a földet,
a vizeket, a tengert és minden helyet, hol
élő lény élhet. Bámulatos sokaság, bámulatos
sorozat! S ha valami különféleséget mutat, a
természet az. E változatok, e csodás alaku-

latok, e pazar színek, napsugaras tájak, melyek gyors egymásutánban tekintetünk előtt elvonulnak; lények változatai, csodaszép alkotások, melyek más és másféleségben játszanak; és e változatok, e fenséges részletek, szépségei a természetnek, ez egymást követő különféleségek, melyek megragadnak, gyönyörködtetnek. Bámulatos különféleség, bámulatos gazdagság! És ha valami ellentétet mutat, a természet az. E síma térségek és a magas, emelkedett helyek, e zöld virány... és a kopár kietlenségek, melyek megszakítják lelkünk andalgását, a bémerült szemléletet; e derűs, ragyogó jelenségek, melyek fölemelnek s a sötétlő láthatár, az elborult egek, melyek kétségbe, lehangoltságba ejtenek; a világosság, melyen föl villan a szem, nő, fejlődik az élet, a sötétség, mely borzalmat okoz, félelmet kelt. Mily ellentétek ezek!

Ah, gyermekkorom s fajom gyermekkorának álmai, titkos varázs, titokzatos képzetek,

melyek „szellemekkel” népesítitek be a természetet, különféle szellemekkel, hol a jelenségek forrásait képzelitek, mással a szép, a jótékony, az életadó jelenségek forrását és mással, a honnan az ártalmas, kártékony elemek, a romboló erők törnek elő, mással a pusztítást. Gyermekkorom s fajom gyermekkorának álmai; susogó csermely, vizek tündérszellemei, erdők félelmetes hatalmai, ezekről beszélnek a titkos varázs, a titokzatos képek, gyermekkorom s fajom gyermekkorának álmai.

És mégis egy az Isten az egész természetben keresztül.

Szemeim megnyílnak a nagy mindenségnek. És a myriadban, a milliókban látom az egységet, az ezer különféleségben és ellentétekben látom azt, a mi, a ki egy.

... Megállok az évezredes sziklák lábainál, melyeket a nap izzó heve barnára égetett s

a felettük átment nehéz terhek, a kemény viharok megedzettek. Ott áll a fenséges szikla megdönthetetlenül. Rendeltetése állani szilárdan évezredek át az isteni alkotmányban... Virágos mezők tárúlnak elém, gazdag szin-pompa a föld puha szőnyegén, aranykalászos, áldásos nyár... Virágoznak, áldást hoznak, elhervadnak, hogy újra ismételjék azt. Minde különféleségek teljesítik az ő rendeltetésüket. A csodásan épített test is, e szervezetek, a leg-egyszerűbb sejt s a legmagasabb öszszetétel, a királyi ember különféleségeikben, változásaikban és változásaikban, s a nagy ellentétek, világosság és sötétség ellentétességükben változhatatlan törvényeket követnek... A csillagos égboltra száll föl tekintetem, hol a mint fénylenek a fényes álló napok s forognak ezer-nyi ezer csillagok, irányt soha nem tévesztve, pályájukat soha el nem vétve forognak a végtelen űrben a meszszeiségben, az örök rendet e szédítő nagyszerűségben szemlélem...

S mindezek a jelenségek egy nagy ténynek a gondolatát viszik át lelkemen: „mindenek ő tőle vannak“. És az öszszhang, mely megindul a völgyek és a bérczek felett, tovább terjed, tovább hangzik a távol tengerek felett és az aether áramlatain át új csillagzatokon zeng tovább, mindig növekvő, hatalmas zengéssel áthullámzik a nagy mindenségen, hullámzik a mindenségben... A világ zenéje hangzik füleinkbe: Egy az Isten! Egy az Isten az egész természetén keresztül. Nekünk egy Istenünk van.

II.

És egy az Isten az egész emberiségen keresztül!

Hogyha a természetben sokféleség, különféleség és ellentétesség van, az embervilágban is éppen úgy, sőt talán még inkább föltaláljuk

ezeket. Egyesek millió és millió számban, népek ezerivel jelennek meg. S minő különféleség! Nézzétek e különféleséget, e különbségeket. Oh nem azt, hogy néhány milliónál a fehér, néhánynál a sárga, néhánynál a fekete a színjelleg. Nem azt. Hanem nézzétek a különbségeket, a melyeket a népek élete mutat. E változatok a népek életében, ez eltérések a hasonló törekedésekben, a mint egy-egy eszme megragadja; a harcosok csoportosulása, e szent harczok, e fenséges küzdelmek egymás mellett — mily gazdag különféleségei az emberi történelemnek. És ama részletek, hol az egyik nép a szabadságért és igazságért áldoz életet, hullat vért, a másik meg a jogtalanság- és igazságtalanságnak forgatja fegyverét; a hol az egyiknek kardja villanása a lelkesülés fénye, a másiknak meg fegyvere a durva erőszak mogorva zöreje — mily ellentétek ezek! És a mikor a népek kebelében oly mozgalmak keletkeznek, me-

lyek nem a szabadság és haladás forradalma, hanem minden rendnek a támadása, minden rendnek a fölforgatása — mily zűrzavar ez!

Ah különböző hadistenek és a békés munkának is különböző istenei, melyeket mindenik nép hatalmául állított és állít harczainak és törekvéseinek!

És mégis egy az Isten az egész emberiségen keresztül.

Szemeim megnyílnak az emberiség világának. És a népek ezereiben és az embermilliókban látom az egységet, a népek életének minde különféleségeiben és ellentéteiben látom azt, a mi, a ki egy.

Nemzetek tűnnek föl, melyek emlékeiket sziklafalakba irták be, nemzetek, melyeknek történelme ércben és a melyeké ércnél is maradandóbb művekben van megörökítve. Nemzetek, melyeknek élete száz és ezeres-

tendőknek hosszú történelme és a melyeké csak alig egy lélekzet, egy pillanat. Nemzetek, melyek magoknak nemcsak multat teremtettek, hanem dicső jövőt is remélhetnek. A népek, a nemzetek, mint az egyének, születnek, fejlődnek és elenyésznek, vagy ismét újra születnek. Mindenik teljesít bizonyos hivatást. S mind e változatokban és különféleségekben, minde különböző erő kifejtésében, melyekkel a világ nemzetei egymással mérkőznek, akár emelkednek, akár essenek, egy magasabb célnak is engedelmeskednek; minde különböző erő kifejtések az a nagy mozgalom, melynek hullámverő sodra: az emberiség haladása. És emez ellentétekben is, hol az egyik nemzetnek nagy és nemes küzdelmei, szent eszmékért vívott harczai, aranylapokon írt történelem s a másiknak gyalázatos, nemtelen háborúi, sötét lapok, állanak egymással szembe, egy magasabb törvény, az erkölcsi világrend törvénye érvé-

nyesül, melyben a nemes küzdelmek megdicsőíttetnek s a gyalázatosokat, nemteleneket kíséri megvetés, sujtó ítélet... Törvényadók, próféták jönnek látásom elé, fényességek sergére tekintek föl és a mint a népek előtt tűzszlopként járnak, vezérlik a küzdelmeket, harczot és a mint ő, a legnagyobb, a lelki nagyság fényével világol az időn át a világnak s példáján születnek új lelki nagyságok: az erkölcsi világrendet e nagyszerűségekben s ő benne, a legcsodásabb nagyszerűségben szemlélem. S mindezek a jelenségek egy nagy ténynek gondolatát viszik át lelkemen: „mi is ő benne vagyunk“, Istenben. És a mint az „isteni“-nek hangja kiindul egy emberi lelkiismeretből, tovább száll, tovább visszahangozza ezer és millió lelkiismeret, átmegy az országokon, átszendül népek és nemzetek kebelén, mindig erősödő szózáttal áthangzik az emberiségen, hangozik az emberiségben... A lélek őszszhangja fejeződik ki, nyilvánul ez

igében: Egy az Isten. Egy az Isten az egész emberiségen keresztül. Nékünk egy Istenünk van, amaz Atya!

Nékünk egy Istenünk van, amaz Atya! A kereszténység apostola a korinthusbeliekhez beszélve, szólotta e szavakat. Korinthusban sokan, bár nem hittek a „sok istenekben“, az áldozati szertartásokban és a gazdag „eledelekben“ mégis résztvettek. Ah tanulságos volna erről többet is mondanom. De most annál maradok, hogy az apostol ezekhez beszélve, az özszes keresztényekhez intézte e szavakat: „Nékünk egy Istenünk van, amaz Atya“, az özszes keresztényeknek hirdette ez igazságot.

Nékünk egy Istenünk van, amaz Atya! Mit nem ígérhetett az apostolnak Róma, mikor ajkáról ott is elhangzott e szó, mit nem

ígérhetett, hogy a „sok istenek“ oltárain áldozzon; de nem, az efezusbelieknek is épp onnan írja: Egy az Isten, és a mikor az istenek oltárin áldozni kényszerítik, meghal ajkán talán épp e szavakkal: Nékünk egy Istenünk van!

Nékünk egy Istenünk van! A kereszténységnek e nagy igazsága fénylett a mi elődeink szellemében is; a kereszténységnek e nagy igazsága volt a mi elődeinknek világossága s élete. Üldözés, börtön következhetek, következtek, de a dicsőülés éneke: Nékünk egy Istenünk van!

Nékünk egy Istenünk van, amaz Atya! Ez igazság a ti igazságotok, ez igazság élő ti bennetek s előbb szakad el az élet, omolnak rátok a nagy hegyek, semhogy ez igazságtól elszakadnátok. A kételkedőknek, tagadóknak és másoknak mondjátok meg, hirdessétek, hogy átvizsgáltátok ti is a természetet, néztétek az emberi történelmet, a hogy átvizs-

gálták azok és nézték, a kik életüket annak szentelték. És a kereszténység nagy igazsága még győzedelmesebben, fényesebben ragyog elő. Ez igazság tiszta, mint a nap, ez igazság mélységes, mint a tenger, ez igazság fenséges, mint az ég, sőt tisztább, mélyebb, magaszosabb és fönségesebb, mert mindezek a nagyszerűségek ő tőle vannak és mi is ő benne, a ki egy, a kinek legyen dicséret, magasztalás, dicsőség az időn át mindörökké, örökön örökké!

Ámen.